

Comentariu - Sarmanul Dionis de Mihai Eminescu

A aparut in Cornvorbiri literare din decembrie 1872 – ianuarie 1873. Este o nuvela fantastica si filozofica, iar prin subiect, structura, tehnica, este o nuvela romantica.

Nuvela pune problema omului superior, a geniului insetat de absolutul cunoasterii si al iubirii.

Prin aventurile personajului principal –in realitate ale spiritului uman, ale gandirii– care isi experimenteaza posibilitatile si limitele, Mihai Eminescu sugereaza valoarea compensatoare a creatiei, a iubirii si a cunoasterii.

Nuvela are un preambul filozofic, care are dubla semnificatie:

- ne familiarizeaza cu lumea gandurilor lui Dionis
- pregatesc si justifica aventura fantastica a personajului

-1. Caracterul subiectiv al cunoasterii umane-

Cine stie daca nu vede fiecare din oameni toate calea intr-alt fel, si nu aude fiecare sunet intr-alt fel –si numai limba, numirea intr-un fel a unui obiect ce unul il vede asa, altul altfel, ii uneste in intelegere. – Limba ? – Nu. Poate fiecare vorba suna diferit in urechile diferitilor oameni –numai individul, acelasi ramanand, o aude intr-un fel.

2. Contradictia dintre aparenta si esenta

3. Raportul dintre timpul etern si timpul individual

4. Caracterul subiectiv al spatiului si a timpului – idee preluata din filozofia lui Kant si Fichte.

Pornind de la caracterul subiectiv al spatiului si a timpului din filozofia lui Kant, Fichte o duce mai departe: daca realitatea nu o putem cunoaste niciodata, atunci ea nici nu exista; nu exista decat eul (sufletul) in care se petrec toate fenomenele.

Novalis trage ultimele consecinte din filozofia lui Fichte: daca lumea este o creatie a eului nostru, daca fenomenele sunt in noi, inseamna ca spatiul si timpul sunt si ele in noi, deci individul e atotputernic si trebuie sa caute realizarea dorintelor sale in propriul eu. E de ajuns –considera Novalis– sa doresti ceva cu intensitate, ca acel ceva sa se realizeze, chiar daca ai dori sa te muti in alta epoca, sau pe alta planeta –aceasta conceptie se numeste idealismul magic a lui Novalis. (Kant – caracterul subiectiv al timpului si al spatiului; Fichte – lumea e in sufletul meu; Novalis – daca toate fenomenele sunt in mine, orice dorinta e posibila)

Daca nu exista timp si spatiu inseamna ca e posibila orice calatorie in timp sau in viitor.

Nuvela poate fi considerata o poveste in vis, sau un vis in vis.

Aventurile personajului sunt motivate prin temperamentul personajului si prin inaderenta la realitatea in care traieste. Mediul in care traieste Dionis, apasator, sarac, mizer, condamna

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

personajul la izolare si la refugiu in speculatie metafizica, in vis si magie.

Portretul lui Dionis este realizat din elemente specifice demonului romantic: Fata era de acea dulceata vanata alba ca si marmura in umbra, cam trasa, fara a fi uscata, si ochii taiati in forma migdalei erau de acea intensiva voluptate pe care o are catifeaua neagra... Parul numai cam prelung curgea in vite pana pe spate, dar uscaciunea neagra si salbateca a parului contrasta placut cu fata fina, dulce si copilareasca a baietanelui.

Trasaturile demonului romantic se completeaza cu singuratzatea, izolarea si originea obscura, lipsit de iubire caci n-avea pe nimeni in lume, iubitor de singuratzate in neputiinta sufleteasca de-as crea o soarta mai fericita. Mediul in care traieste, gradina pustie, cu buruieni mari cu tufe negre, casa veche, acoperita cu muschi, cu trepte putrede si negre sugereaza salbaticie dar si un gen de boema intelectuala, sugerata de prezenta cartilor. Mihai Eminescu intercaleaza niste versuri care sunt puse tot pe seama lui Dionis. inchinat spre visare si meditatie, el studiaza astrologia bizantina, lucrarile lui Platon si Pitagora. El este tot mai mult preocupat de gasirea unui semn in stare de a transpune in adancurile sufletesti, in lumi care se formeaza asa cum le doresti...

In aceasta existenta izolata, mizera, singura lumina este o aparitie angelica a Mariei fiica spatarului Mesteacan. Folosind astrologia, personajul intra intr-un fel de transa onirica, simtind ca o mana nevazuta trage in trecut. Din copistul Dionis el devine calugarul Dan, pe vremea lui Alexandru cel Bun, anul 1400. Calugarul Dan, la randul sau se trezeste din somn, amintindu-si ca in vis a fost Dionis: calugarul Dan se visase mirean cu numele de Dionis... pare ca se facuse, in alte vremi, intre alti oameni.

Anticharul Riven, de la care Dionis cumpara carti de astrologie, devine Ruben, invatat medieval, care il initiaza pe Dan in taina desprinderii de umbra sa si a calatoriei cosmice. in discutiiile dintre Dan si Ruben sunt reluate principalele idei filozofice, anuntate in preambulul filozofic: Bine zici, mestere Ruben, ca egiptenii aveau pe deplin dreptate cu metempsihoza lor. Bine zici cumca in sufletul nostru este timpul si spastiul cel nemarginit.:

- teoria archaeului: sunt ei cei care renasc in stramosi.
- relatia dintre om si umbra sa: in fapt ca omul cel mai vecinic, din care rasar tot sirul de oameni trecatori, il are fiecare langa sine in orice moment –il vezi, desi nu-l poti prinde cu mana– este umbra ta.

Intalnim si sugestia lui Fichte ca in om exista toate posibilitatile latente: Tu esti ca o vioara in care sunt inchise toate cantarile, numai ele trebuiesc trezite de o mana maiastra...

In aceasta parte exista intentia lui Mihai Eminescu de a reconstitui un ev mediu romanesc: El intinse calugarul mana si-l duse-n odaie. in dulapuri vechi de lemn simplu erau carti vechi legate in piele, crane de pamani si paseri impaiete pe politele din parete, un pat si o masa plina cu pergamente si hartii, iar in atmosfera, grea de mirosul substantelor inchise in fiole, faclia arunca o lumina turbure, rosie, galbena si somnoroasa.

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

Initiat de Ruben, Dionis invata cum sa se substituie umbrei sale, intrand astfel in posesia eternitatii lui primordiale. Umbra este deci Archanul, eternitatea fiecarui individ.

A treia aventura a personajului este conditionata de initierea in practicile lui Ruben si de realizarea unui pact cu acesta; de data aceasta, trecerea dintr-un plan in celalalt nu se mai realizeaza prin transa onirica, ci prin demers constient (efort constient) ca urmare a initierii; agentul ezoterizant este astrologia, magia lui Ruben.

Critica literara a remarcat ca pentru prima data in literatura romaneasca intalnim un proces de contaminare a temei fantastice (Faust – Goethe). Dascalul Ruben este in realitate Mefisto (diavolul) iar Dan este intruchiparea a spiritului faustic, obsedat de cunoastere. Spre deosebire de Faust, calugarul Dan nu isi da seama de identitatea lui Ruben, deci pactul nu se incheie pe fata cu acceptarea lui Dan.

Ruben insusi se zbarci, barba-i deveni latoasa si-n furculite ca doua barbi de tap, ochii ii luceau ca jaratic, nasul i se stramba si se usca ca un ciotur de copac si, scarpinandu-se in capul latos si cornut, incepu a rade had si strambandu-se: haha! zise, inca un suflet nimicit cu totul!

Dracii se strambau razand in besicele lor si se dadeau peste cap, iar Satana isi intinse picioarele lui de cal, rasufland din greu.

– Mult a trebuit pan l-am prins in lat pe acest calugar eclavios, dar in sfarsit...

Pactul incheiat cu diavolul ia forma pactului incheiat de Dan cu umbra sa. Prin acest pact Dan isi ia in stapanire propriul archaeu, dobandind astfel puteri nelimitate. Mobilul uman al acestui pact este iubirea pentru Maria: Maria ? O, nu ! - De cate ori am dorit vro putere estraordinara, numai pentru ea am dorit . Nu ! Fara ea ar fi raiul pustiu !

Impreuna cu Maria Dionis porneste intr-o calatorie cosmica spre Luna.

In descrierea spatiilor selenare domina fastuosul, paradisiacul din basmul cult Fat-Frumos din lacrima. Dionis transforma pamantul dominat de egoism si rautate intr-o margica, dintr-o intentie subtila de razbunare si minimalizare. in schimb Dionis construieste un univers dupa voia sa, care exprima o sete de perfectiune.

Spiritul faustic, insetat de absolut nu se multumeste cu fericirea, cu redobandirea fericirii adamice, ci doreste sa vada fata Creatorului suprem si ii trece prin minte ca ar putea sa fie el insusi acest creator: oare fara s-o stiu, nu sunt eu insumi Dumnezeu ? Dionis savarseste astfel pacatul originar al cunoasterii pentru care este pedepsit; impreuna cu Maria isi redobandeste dimensiunile initiale umane. Pentru faptul ca a incercat sa depaseasca limitele cunoasterii, el este pedepsit printr-o noua izgonire din rai. intalnim aici motivul ingerului cazut (si al pacatului originar).

Realitatea fantastica se intrerupe brusc, Dionis trezindu-se din visul sau o vede pe Maria si

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari
<http://referatenoi.ro>

impresionat de frumusetea ei ii scrie o scrisoare. Dupa intalnirea cu Maria, Dionis cade intr-un lesin adanc, in care amesteca din nou planurile.

Medicul chemat de tatal Mariei ii administreaza cloroform pentru a-l linisti. De data aceasta agentul ezoterizant este unul chimic, stiintific: cloroformul. in acest somn clinic are loc o ultima poveste in vis; personajul amesteca planurile realitatea – vis, revine la identitatea calugarului Dan si are sentimentul amenintarii propriei morti. Dedublarea personajului de data aceasta este dusa pana la reprezentarea concreta a propriei morti. sirul de puncte sugereaza probabil unicul somn fara vise a lui Dionis.

Revenind la realitate, eliberat de cosmaruri, Dionis isi gaseste fericirea in iubirea pentru Maria. Sfarsitul nuvelei exprima indoiala asupra limitelor dintre vis si realitate: Fost-au vis sau nu, asta-i intrebarea.

Motivul umbrei, motivul viata ca vis se completeaza cu motivul lumii ca teatru: Nu cumva indaratul culiselor vietei e un regisor a carui esistenta n-o putem espica? Nu cumva suntem asemenea acelor figuranti, cari, voind a reprezenta o armata mare, trec pe scena, inconjura fundalul si reapar iarasi? Nu sunt aceeasi actori, desi piesele sunt altele?

si in aceasta proza, filozofica si fantastica, intalnim sugestii, intentii, atitudini satirice la adresa realitatii: Vei vedea cum ne se minte in scoala, in biserica, in stat, ca intram intr-o lume de dreptate, de iubire, de sfintenie, pentru a vedea, cand murim, c-a fost o lume de nedreptate, de ura. Ah ! cine ar mai vrea sa traiasca cand i s-ar spune de mic inca, in loc de povesti, adevarata stare de lucruri in care va intra ?

Accentele critice la adresa realitatii sunt numeroase in fragmentele care cuprind descrierea lasului, a strazilor, a cafenelei.

Dionis ramane un simbol al cutezantei umane, care isi experimenteaza posibilitatile. Cunoasterea absoluta, identificarea cu Dumnezeu nefiind posibila, lui Dionis ii este rezervata singura posibilitate, implinirea prin Eros, prin iubire, care reprezinta in fond principiul originar al creatiei.

Se sugereaza astfel doua compensatii pentru geniul insetat de absolut: iubirea si creatia.

Dionis este un personaj tipic romantic, imbinand trasaturile demonului cu spiritului faustic, melancolia cu curiozitatea intelectuala. El este autodidact, preocupat de astrologie, magie, speculatia metafizica, inchinat spre vis si reverie, sete de cunoastere, obsesia absolutului, absolutul iubirii si al cunoasterii.

Sarmanul Dionis nu defineste conditia modesta a personajului, el este sarman pentru ceilalti oameni din cauza preocuparilor sale intelectuale. Adjectivul sarman exprima in fond un fel de compatimire din partea autorului pentru acest tanar, care a incercat sa depaseasca limitele

Referate

Referate, Comentarii, Eseuri, Caracterizari

<http://referatenoi.ro>

obisnuite, permise ale conditiei sale biologice si, asemenea altora, nu a reusit.

Nici Dionis, nici avaturile sale nu au reusit sa depaseasca conditia umana; singurul absolut permis omului se pare ca este iubirea. Banuim ca pentru un spirit insetat de absolutul cunoasterii, implinirea prin iubire nu este absolutul, ci doar o treapta spre el.

Din aceasta perspectiva iubirea apare ca o treapta a initierii in marile taine existentiale, dar un singur si nu totala.

-Concluzii:-

Proza nu poate fi considerata, redusa la o simpla ilustrare a ideilor filozofice. Un critic literar vorbeste depre un camp de incitatie intelectuala (Paul Cornea) intelegand prin acesta ideile, care circula in climatul unei epoci.

La Viena si la Berlin Mihai Eminescu vine in contact cu ideile filozofice (Kant, Fichte, Schopenhaur, Novalis) pe care le asimileaza, le regandeste, le filtreaza, imbracandu-le in haina unei originalitati specific eminesciene.